

PRIČA O JEDNOM KAJU BOJANE SCHUBERT - RIJEČJU I SLIKOM
ISPRIČANA POVIJEST KAJKAVSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA

Bojana Schubert (autorica) i Grgo Petrov (ilustrator), *Priča o jednom Kaju*,
Srednja Europa za mlade, Zagreb, 2021.

Ludbrežanka Bojana Schubert znanstvena je suradnica zaposlena u Zavodu za lingvistička istraživanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Znanstvenoj javnosti poznata je ponajprije po svojim monografijama – autorskoj *U suton kajkavskoga književnog jezika : povijesno-sociolingvistička analiza jezika Ivana Krizmanića* (Zagreb, 2016.) i suautorskoj (koju supotpisuje Ivan Lupić) *Prvi hrvatski Shakespeare* (Ludbreg, 2016.). Vrsna je poznavateljica hrvatskoga standardnog jezika, koji je studirala i koji je meta-jezik spomenutih monografija, a istovremeno je brižna njegovateljica i promicateljica kajkavštine, koja je predmetom znanstvenoga opisa većine njezinih radova. Svjesna ljepote kajkavske riječi, koja nerijetko biva zatvorena u uske regionalne okvire gdje se sve više gasi pa mlađi naraštaji odrastaju zakinuti za svu njezinu raskoš, pokušava djeci (i ne samo njima) slikovnicom pokazati dio bogate kajkavske pismenosti s osobitim obzirom na trostoljeće u kojemu je kajkavski bio književnim (standardnim) jezikom dijela hrvatskoga prostora.

Ljubav prema rodnoj kajkavštini trebala bi se djeci usadivati od najranijih dana njihova života – od prvih riječi, rečenica, pjesmica, brojalica... Vlastitim primjerom implicitno ih poučavati da nije sramota govoriti kaj(kavski). Kad se na implicitnu pouku nadoda eksplicitno upoznavanje s velikanima kajkavske pisane riječi i njihovim djelima, recipijent će stvoriti

potpuniju sliku o ljepoti i vrijednosti kajkavskih govora i kajkavskoga književnog jezika koji ni po čemu ne zaostaju za drugim hrvatskim idiomima. Poznajući nastavne planove i programe za Hrvatski jezik, može se pretpostaviti da mnogi roditelji nisu upoznati s bogatom kajkavskom pisanom baštinom da bi o njoj mogli poučavati svoju djecu. Zato je slikovnica *Priča o jednom Kaju* Bojane Schubert, koju je ilustrirao Grgo Petrov, izvrstan priručnik ponajprije za njih, ali i za nastavnike uz čiju će pomoć djeca, u skladu sa svojim sposobnostima i mogućnostima, stjecati znanja o „jednom Kaju”.

Jednostavno, svakomu razumljivim riječima, autorica priča svoju priču o Kaju – „jeziku na kojem se razmišljalo, molilo, ljubilo, tužilo, prigovaralo, gospodarilo, liječilo, porađalo, pjevalo, psovalo i njegovalo”. Zanimljivim, brižno odabranim ilustracijama oslikana priča počinje pozivom čitatelju da zamisli „sjeverozapadnu Hrvatsku kao livadu punu cvijeća” gdje je svaki govor jedan mirisni cvijet, koji autorica naziva po kraju u kojemu se govori kajkavski – tu su varaždinci, međimurci, zagorci, posavci, podravci, goranci, turpoljci i sutlanci. I onda kreće priča o stablu (metafora za kajkavski književni jezik) koje je na toj livadi niknulo u 16. stoljeću. Autorica to stablo naziva jednostavno Kaj. Kaj je, sličan raznolikomu kajkavskom cvijeću rastao zajedno s njim, ali je razvijao i neke svoje posebnosti jer „je želio biti

gizdav i ujednačen, razumljiv svim cvjetovima s kajkavske livade, ali i šire od toga". Od 16. do 19. stoljeća Kaj se veoma razgranao – svaka od njegovih grana predstavlja jedno (znanstveno) područje kojemu pripadaju mnoga važna djela pisana kajkavskim književnim jezikom. Penjući se po njima upoznajemo se (oni upućeniji u povijest kajkavskoga književnog jezika ponavljaju otprije poznate im činjenice) s važnim autorima i njihovim djelima počevši od *Decretuma* Ivanuša Pergošića, prve kajkavske tiskane knjige. Po dvije stranice rezervirane su za pojedino područje (granu zamišljenoga stabla) – nakon dvostraničja o pravu (na kojemu je uz Pergošića i njegov *Decretum* predstavljen i Imbrih Domin sa svojim *Navučanjem vu pravicah*), slijedi gospodarstvo (predstavljeno djelima *Navuk od svilneh kukcev* Ludwiga Mitterpachera i *Način jabuke zemeljske saditi*, čiji je autor Ivan Krstitelj Lalangue), potom medicina (Ivan Krstitelj Lalangue i njegova djela *Medicina ruralis iliti vračtva ladanjska* i *Kratek navuk od meštrije pupkorezne* te šest epidemioloških savjeta prepisnih iz dokumenta tiskanoga u Varaždinu 1831. pod naslovom *Navuk kak se ljudctvo vu vremenu betega kolera zadržavati ima*), a zatim matematika (koje je predstavnikom Mihalj Šilobod Bolšić svojim priručnikom *Aritmetika horvatska*). Nakon matematičke grane dolazi grana nazvana veterinarstvo (na njoj stoji Josipa Oršić, koja je napisala priručnik *Betegujuče živine vračitel*, a tu je zasjeo i Aleksa Vancaš, autor *Občinskoga živinvračitela*). Područje astronomije i astrologije predstavljeno je kajkavskim nazivima horoskopskih znakova (*oven, bak, dvojki, zvezdorak, oroslan, divojka, vaga, škorpion, strelec, kozel, vodenar, riba*) koje u svojoj *Cabali* spominje Mihalj Šilobod Bolšić te kratkim izvatkom iz teksta *Cisio aliti planetna kniga* Franje Josipa Kosednara. Na dvije stranice posvećene leksikografiji „stisnula” su se petorica leksikografa s naslovima svojih dvojezičnih i višejezičnih rječnika u kojima je kajkavski književni jezik jedna od sastavnica – Juraj Habledić (*Dictionar*), Ivan Belostenec (*Gazofilacij*), Andrija Jambrešić i Franjo Sušnik (*Lexicon latinum*) te Adam Patačić (*Rječnik latinsko-hrvatski i njemački*). Svoje stranice dobila je i knjižica iz bontona

Regule dvorjanstva Jurja Muliha. Iza njih slijede dvije stranice sa šestoricom gramatičara koji su ispisali povijest kajkavske gramatikografije pišući većinom njemačkim metajezikom (naslovi su tih gramatika u slikovnici prevedeni na hrvatski) – Ivan Vitković (*Temelji horvatskog jezika*), Ignacije Szentmartony (*Uvod u nauk o horvatskome jeziku*), Franjo Kornig (*Horvatska gramatika*), Josip Ernest Matijević (*Horvacka gramatika*), Josip Đurkovečki (*Jezičnica horvatsko-slavinska*) i Ignac Kristijanović (*Gramatika horvatskog narečja*). Mnogi su književnici (ime-nom nam znani ili neznani) u trostoljeću kajkavskoga književnog jezika tim jezikom pisali svoje poetske, prozne i dramske tekstove (na četirima stranicama slikovnice izrijekom se spominju Antun Vranić, Jakob Lovrenčić, Ljudevit Vukotinović, Matija Jandrić, Dragutin Rakovac, Tituš Brezovački, Pavao Štoos, Katarina Patačić i Ana Katarina Zrinski).

Nakon brojnih predstavljenih autora i njihovih djela pisanih kajkavskim književnim jezikom, zanimljivih izvadaka iz sadržaja tih djela, podastiranja činjenice da su tridesetih godina 19. stoljeća njime (zaslugom prevoditelja Ivana Krizmanića) progovorili John Milton i William Shakespeare, slijedi tužan kraj toga jezika – u hrvatskome narodnom preporodu „starome Kajju odsječene su (...) gotovo sve grane, njime se više nije pisalo u pravnim spisima, niti u gospodarskim spisima, niti u znanstvenim radovima... Na kajkavskome stablu ostala je tek jedna prkosna grančica, Ignac Kristijanović i njegovi književni kajkavski tekstovi pisani do 1870-ih godina. Nakon toga Kaj je usahnuo.” Na kajkavsku livadu, među kajkavsko cvijeće, posađeno je štokavsko stablo – kajkavci se priključuju ostalomu dijelu hrvatskoga područja te prihvaćaju standardni jezik temeljen na (novo)štokavskoj osnovici. Međutim, „na grani štokavskoga jezičnog stabla koja predstavlja književnost, kajkavski srećom i dalje živi” – njime pišu Antun Nemčić, August Šenoa, Fran Galović, Dragutin Domjanić, Marija Jurić Zagorka, Slavko Kolar, Miroslav Krleža, Mladen Kerstner ... Ernest Fišer, Ivo Kalinski, Zvonko Kovač, Hrvoje Hitrec, Borivoj Radaković, Kristian Novak... „I tako kajkavske riječi uz pomoć raznih autora

nastavljaju svoj život u hrvatskoj knjizi.”

Slikovnica završava popisom manje poznatih, abecednim redom poredanih kajkavskih riječi koje se u njoj pojavljuju i njihovim standardnojezičnim istoznačnicama. Na samome su kraju kratke informacije o autorima.

Priča o jednom Kaju poučna je, vrlo informativna slikovnica u kojoj je Bojana Schubert riječima ispisala i zanimljivim izvadcima iz djela pisanih kajkavskim književnim jezikom čitatelju približila taj jezik, a Grgo Petrov, autor ilustracija, maštovitim crtežima popratio je tekst. Najmlađe, koji će slikovnicu uglavnom samo listati, privući će šarenilo sličica, crteži prepoznatljivih predmeta, životinja, cvjetova... Oni malo stariji, koji znaju čitati, razveselit će se kad pročitaju da se u slikovnici npr. pojedine životinje ili predmeti zovu baš onako kako ih oni zovu kada govore „po domaći” (*raca, kača; hižica, feder*), da je uz brojku 1 napisano *jeden*, uz 8 *osem*... Bit će im neobično da se npr. ono što su oni naučili zvati dijeljenje, u slikovnici zove *razdelivanje*, da je razlomak *drobiš*, da se nominativu nekad govorilo *imenovnik*, da je genitiv bio *rodenik*, akuzativ *tužnik*, da postoji padež naziva *pajdašnik*, da je *jezičnica* ono što mi danas zovemo gramatika, da se peti mjesec u godini nekad zvao raznim nazivima – *sviben, veliki traven, rožocvet, rožnjak*. Rječnik manje poznatih riječi može biti predloškom za propitivanje poznavanja kajkav-

skoga leksika. Neki (odrasliji) čitatelji vjerojatno će se iznenaditi činjenicom da su pojedina od spomenutih djela prvijenci u povijesti hrvatske knjige, tj. da su prvi matematički priručnik, prvi medicinski priručnik, prvi primaljski priručnik i prvi bonton pisani kajkavskim književnim jezikom.

Priča o jednom Kaju primjer je kako se ozbiljne i zahtjevne teme mogu prikazati kroz priču u kojoj svatko, ovisno o svojoj dobi i interesima, bira sadržaj koji razumije i koji ga zanima. Čitamo li pažljivo, uvidjet ćemo da iz svake stranice zrači ljubav prema Kaju/kaju – i onda kad se s ponosom spominju velikani kajkavske pisane riječi, i onda kad se sa žaljenjem govori o naprasno prekinutom životu jednoga književnog jezika, i onda kad se popis imena svih onih koji i danas pišu kajkavski završava trotočkom, znakom da je prostor slikovnice premlan da se svi nabroje.

Iako je ova slikovnica napisana ponajprije za kajkavčice i kajkavce „da im kaj bude na ponos”, toplo se nadamo da će se ispuniti autoričina želja te će – kad ju budu listali i čitali – razveseliti „i čakavce i štokavce, male i velike, zapravo sve one koje zanima hrvatski jezik u njegovoj ukupnosti”.

Andela Frančić

NOVI ZAVJET IVANA RUPERTA GUSIČA NA KAJKAVSKOM HRVATSKOM KNJIŽEVNOM JEZIKU

(Novi zavjet: Sveto pismo Novoga Zakona. Latinični prijepis izvornika rukopisa. Prvotisak. Preveo Ivan Rupert Gusič. Za tisak priredili i pogovor napisali Alojz Jembrih, Zvonimir Kurečić. Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, Zagreb, 2018.)

Što se tiče povijesti kajkavskoga hrvatskog književnoga jezika, trebalo je proći podosta vremena sve do početka 19. stoljeća da bi nastao cjelovit tekst *Novoga zavjeta* kao dijela biblijske cjeline svetopisamskih tekstova. Tada je naime nastao rukopisni tekst *Sveto pismo Novoga zako-*

na, što ga je na kajkavski književni jezik preveo autor Ivan Rupert Gusič. Budući da tekst tada nije bio objavljen tiskom, trebalo je k tomu proći nešto više od dvjesto godina da tekst bude tiskan kao prvi cjeloviti kajkavski *Novi zavjet*. Rukopis teksta ostao je pohranjen u knjižni-